

(המשך מעמוד 77)

כרת לקהל שוחרי השירה העברית בכלל, ושירתו של זך בפרט.

מעבר לחשיבותו כמשורר, הרי שנתן זך נחשב 25 השנה האחרונות לא רק כמשורר, אלא כמעצב הטעם השירי של קוראי השירה העברית. מירי ברוך בוחנת את שירתו של זך בכלים בהם נעזר זך המבקר לבחינת שירתם של אחרים. כך הגיעה החוקרת למסקנה, כי הבולטים בי שיריו של נתן זך הינם שירי נונסנס — שירים שהגיון השולט בהם שונה מהגיון מות המקובלות של השירה הלירית.

מתוך מחקר זה מתבהר נתן זך כאדיי אולוג של שירה, אשר "עניינו העיקרי היה לשרטט קווים לשירת דור... אהו כים עליו שיריהם של המשוררים המדוריי ניים המשעבדים את כל אמצעי השיר לתוכנה...". הבהרה זו מביאה את מירי ברוך לקבוע, כי "הנושא המאחד כימעט את כל שיריו של זך, הוא יסוד הכיליון המצוי בכל...". ומרכיב זה, המתגלה מתוך מחקרה, מובא כבר בפרק הראשון, שבמהלכו היא פורשת, בוחנת ומנתחת שירים נודעים של זך, וביניהם: "תיאור מדויק של המוסיקה ששמע שאול בתנ"ך, או מתה אשתו של המורה למתימטיקה שלי והשיר לדואג האדומי."

מירי ברוך מושה בתוקף מחקרה את סיגנונו של נתן זך המשורר לשירי ריו של המשורר הגרמני **כריסטיאן מורגנשטרן**, ובעיקר לנוסח שירו

נתן זך
אידאולוג של השירה

WERWOLF * * * ההולך למורה הכפרי לדקדוק, שמת, ומעלה את רוחו מהקבר, ומבקש ממנו "הטה אותי", והמורה מטה את השם מודאב בצורת יחיד, ואז מבקש ממנו המודאב להטותו בצורת רבים, וכאשר מסתבר למודאב שאין WERWOLF מרבבים, הוא הולך בוכה לדרכו, מפני ש מבחינה דקדוקית הוא אינו מסוגל להתרבות. אלא שבבית ממתינים לו האשה והילד. לטענת מירי ברוך, "זך מפרק כאן את הצירוף, דואג האדומי * * *

* נולד במינכן ב-1871, מת ב-1914, חי חיים אכזרי שחפת. שיריו הונדעים הם "שירי התלייה" (1905) ו"פאלמסטארם" (1910), בהם הוא דואג למסכתות התרבות של ימינו, בהם ראה מילול וחילול, אהבתה של מרגייה גוזרוד הפיקה מתו כן את "אני ואת" (1911), שהם מהמערי לים שבשירי האהבה בגרמנית. בשנות חייו האחרונות התקרב לרודולף שטיינר ולאני תרסופיה שלו. שירתו עמוסה בדימויים קוסמיים, מיתולוגיים ומיסתוריים, והוא נחשב לאחד מאבות הסוריאליזם.

* לפי המיתולוגיה, אדם שהופך או יכול להפוך עצמו לדאב מכונה: מזדאב.

* * * דואג האדומי, עוזרו של שאול המלך, שנשלח לפגוע בכוהני נוב; "ויפגע הוא בכוהנים וימת ביום ההוא שמונים וחמישה איש נושא אפוד בד: ואת נוב עיר הכר הנים היכה לפי חרב מאיש ועד אשה, מער לל ועד יונק ושוור וחומר ושה לפי חרב..." (שמואל א', כב, 19).

כשם שמורגנשטרן מפרק את המילה WERWOLF, שתי המילים מוצאות מן הקשרן הרגיל, ומשתלבות בסיפור חדש... השם הפרטי, דואג, הופך כשיר לפועל בצורת הבינוני, והמילה, אדומי, הרומזת למוצא האיש מזרע אדום, מור ליכה בדרך אסוציאטיבית אל הצבע האדום (או במשמעות של שפת הרחוב, אל הצבע הניגוני). נוצרת כשיר אירוניה גם מפני שהקורא סבור, כי עניינו של השיר הוא דיון בדמותו של דואג האדומי מן המקרא, ואם אינו מבחין שלפניו שיר נונסנס, הוא סבור שהמשורר מנסה לעמת את הדמות מן המאה ה-11 לפנה"ס עם המאה העשרים..."

ברור כי זך מושפע משירי הנונסנס של מורגנשטרן, אלא שזו השפעה חיונית, שלעיתים דומה באופן בולט, כי ה"תלמיד מתעלה על רבו, והוא רב-מג כי לשון העברית ובאפשרויות השירה הכ"מוסות בה. רב-מג המעורר מזה 25 שנה את קינאת אפיגוניו וחקאיו למיניהם. אין ספק, שקביעתו של רש"י ב"איוב ט"ו ט"ו, כי "כל לשון זך הוא צוהר" עומדת לה שירתו של נתן זך.

שיחזור

שעיר לעזאזל

"כאמצעותו וגם כדרכים אחרות הפך הכסף לשליטון העולמי, והרוח המעשית של היהדות הפכה לרוח המעשית של ה"עמים הנוצריים. היהודים השיגו מאנאפרי פציה בהימניה שהנוצרים הפכו ליהודים... הכסף הוא האל הקנא של ישראל שאין אלוהים אחרים על פניו... השטר הוא האל האמיתי של היהודי...". מיקבץ זה של ניסוחים הוענק ליהודים בשנות הארבעים למאה שעברה, מעטו השנונה של מחבר הקאפיטל, קארל מארכס הצעיר.

מארכס הצעיר היה רק טיפה בים ניסוחים ברוח זו, שהומטר על היהודים. האני טיטמיות לדורותיה היא בבחינת אותה הגבלת בשינוי האדרת, שגירתה וסיקרה את הכל והכשילה את מרביתם. באחרונה פירסם פרופסור שמואל אטינגר את סיפורו האנטישמיות בעת-החדשה, ספר

* פרופ' שמואל אטינגר — האנטישמיות בעת-החדשה; טפרית פועלים + מורשת; 285 עמודים (כריכה קשה).

מחקרי-עיוני, החוקר, מחזקר וחושף את הזרמים השונים בראייה השלילית, שבה מוצג הסטיראוטיפ היהודי בתרבות-המערב כדמות שלילית, שתלטן, טפיל, מתי נשא, מכוער, מתבדל ונידחק בראש.

מדהים ומפחיד לעקוב בספרו של פרופ' אטינגר אחר הגירסות השונות של האנטישמיות. כפי שבאו לכדי ביטוי בחור גים שהיא אינה יאה להם. אם זו הגירסה הבריטית של האנטישמיות, המתבטאת בדאזיס הברית שרווח במחצית השנייה של המאה ה-17 ובמחצית הראשונה של המאה ה-18, בתמיכתה של הכנסייה האנגליקנית, או האנטישמיות נוסח וולטר ומאמיניו, או האנטישמיות של הסלאופי לים "כניקולאי גוגול" (טרטס בולבה) מורגננייב, סלוביוב, סאלטיקוב" של צ'רין ואחרים, ובעיקר האנטישמיות של ההגליאנים הצעירים, במחצית הראשונה של המאה ה-19, וספחיהם בסוציאליות לזרמי — אנטישמיות הרווחת עד עצם היום הזה במזרח-אירופה.

פרופסור אטינגר מציג בבהירות את מה שהוא מכנה "הספר החיסטורי של שנות-אלפיים מחדש...". תוך שהוא בוחן ומפרק את הגירסות והנוסחים השונים של הפרקטוקולים של זקני ציון והצרכים העקביים של ארצות שונות, ותרבויות (?) רבות בי עיתות של מצוקה כלכלית או חברתית, לשסע את ההמונים באותו שיער לעזאזל יהודי. אטינגר בוחן את האנטישמיות המרדנית לדורותיה ולתורותיה, בניסוח: "כור שיש סימני היכר ייחודיים לגילוי האנטישמיות בכל ארץ ובכל תקופה, אף-על-פי-כן כל דיון באנטישמיות יש לפי תוח בשאלת-היסוד — מה טבעו של פנור מן זה שהחזיק מעמד למעלה מ-2000 שנה ושלמרות כל השוני בצורות אפשר לראותו כתופעה אחידה...".

הגדרה מרתקת של אטינגר לתופעה היא: "די אם אנדיר את האנטישמיות כאחת התופעות הפסיכולוגיות והאידאיות ה"חשובות ביותר של התרבות האירופית (ובמדרת-מה גם של התרבות המוסלמית) שמצאה לה ביטוי חברתי במאה השנים האחרונות, היא גורם קבוע כוחני חברה ובתודעה העצמית של בני-אדם. אין אנו יכולים לדמות כיום את תרבותה של אי-רפה, את אירגונה ואת האידאולוגיות המקובלות בה — ללא אנטישמיות...".

אין ספק, שסידרת השאלות אותן שואל אטינגר היא בעלת חשיבות ראשונית בי מעלה, בראיית עולמנו כישראלים, בחינת עצמנו, והעולם המקיף אותנו. יחד עם זאת, מן הראוי לציין שספר זה, עבור ילד הארץ, הינו בבחינת מיסמך מדהים, בנושא שמערכת החינוך ניכשלה לחלוטין בהוראתו ובהצגתו. הספר מומלץ לכל מי ש"חרד לגורלה של מדינה, זו על יהודיה וערבייה.

אנטישמיות 1979

אנו מבינים זה את זה ללא מילים (קריקטורה מתוך "קומסומולסקאיה פראבדה")

בחטף

הפואטיקן

● ● אשתקד בלתי ניתן למצוא את תצ' לומי במאגרי התצלומים של העיתונות הישראלית, עד שנדמה היה כי הוא אגדה ולא בן-תמותה. בשבוע שעבר ניבס פרי צופו של פרופ' בנימין הרושובסקי (שאישי מעודו לא זכה לראות עדיין את עבודת הדוקטורט שלו) מכל מוספיה-הספרות, כאשר קוצצת שיער משומנת משתפלת אל מרכזו מצחו. הוא שלח חיוך אל עבר הקרואים, שהיו נכונים לקרוא את הראיון נות והמאמרים שהוא הואיל להפיץ אודות

בנימין הרושובסקי
אוראקל של הספרות

עצמו ואודות הכינוס על תורת הפרוזה שערך מתרגם השירה הרושובסקי, המפרסם לעיתים שירה תחת השם ה. בנימין (שלג בירושלים). בנימין הרושובסקי, ש"י יסד במשך קרוב ל-20 שנה ז'אנר תרבותי שבו מושקעים יותר כספים בחוקרי ספרות מאשר ביוצרי ספרות, יצא בקצף כנגד החברה המאכילה את מכון פורטר שבהנהלתו, באוניברסיטת תל-אביב, בי ראיון שהעניק לאחת מהנהגות בדרכו, עופרת ישועה, במעריב. בישר הרור שובסקי כי "אינו מסתיר את אכזבתו מאי-ההבנה שמגלים כלפי מחקר הספרות בי ארץ. אי-ההבנה המגיעה עד עוינות, שעוצמת ביטוייה מעל דפי המוספים לספרות נעה בין תוקפנות מילולית קשה לבין עקיצות של זלזול משועמם...". ובהמשך בשורת/תלונתו מציין הרושובסקי: "מצי פים אצלנו מן הפואטיקן (חוקר הספרות) שיהיה מעין אוראקל של הספרות, או שמניחים שיש לו יומרות כאלה...". הגיב על הצגת דברים זו משורר נודע, בן גיליו של הרושובסקי, שהעדיף להצליח בי כתיבת שירים ולא בתרגום או בניתוחם: "איש אינו מצפה מהרושובסקי לדבר... לא מצפים ממנו שיתרגם את ברטולד ברקט לאותה עברית, אליה הוא מתרגם את אורי צבי גרינברג, מלשוננו הר לאומנית/ארמית, תוך שהוא מסרס משגיגם את טעמים השירי...". לכינוי זכה החדש ד"ר גידי קורן, שהיה עד כה פיומנול מחד, ורופא ילדים מאידך. ד"ר קורן פירסם החדש ספר ילדים תחת הכותרת שובי דובי. הספר הוליד שתי תגובות: האחת, ד"ר פו הדוב, בשל קיר-בחו הנוסחיות של הספר לסידרת ספריו של א.א. מילן, והכינוי השני ד"ר דוליי-טאל. ● ● טרמפ פוליטי/ספרותי לקח בעל היומרות הספרות של התנועה הקיי-בוצית דן שביט, על גבו של הסופר א.ב. יהושע, ששב באחרונה לפעילות רצופה במיסגרת מילגת העבודה, הטרמפ הגיל נעשה בהתכתבות פומבית, שניהלו השניים במוסף הספרות של דבר ● ● ●